

Klaustrofoobia eesti moodi (ettekanne Kloostripäeval 2002)

Minu käest on pahatihti küsitud: Kas nunnad võivad abielluda? Mina vastan: selleks nad ometi kloostrisse lähevadki! Viis aastat kihlust, siis altari ette ja laulatussõrmus sõrme. Nad abielluvad muidugi Jeesus Kristusega.

Olen näinud segaduses nägusid: kuidas, abielluda mehega, kes elas aastat 2000 tagasi? Kui me selle peale mõtleme, et suurem osa naistest abiellub nõ käegakatsutava mehega, võime öelda, et Pirita kloostri näol on tõepoolest tegemist alternatiivühiskonnaga, teistmoodi ühiskonnaga, millesse kuulumine on valikuline.

Niisugune küsimus näitab aga ka, kuivõrd ähmane ettekujutus on paljudel eestlastel kloostrist. Kui me aga vaatame seda teavet, mis meie teatmeteosed pakuvad, pole siin midagi imestada.

Neile, kes Piiblit ei loe, võiks veelgi imelikum kosta, et Pühakiri nimetab kogu Ristikirikut Kristuse mõrsjaks, Kristust jälle niihästi Ohvritalleks kui ka Peigmeheks: *Täna peetakse pulmi, / Tallest Peigmehe pulmi. / Mõrsja on end ehtinud / helkja valge rüüga. / Õndsad on need, kes on kutsutud / Tallest Peigmehe pulma!* loeme Ilmutusraamatu lõpus (Ilm 19:7j), ning Uus Testament – ja seega kogu Piibel – lõpeb lihtsa kahekõnega: *Vaim ja Mõrsja ütlevad: Tule! / Ja see, kes kuuleb, õelgu: Tule! / Tema, kes seda tunnistab, ütleb: Jah, ma tulen pea! / Aamen. Tule, Issand Jeesus!* (Ilm 22:17-20)

Ristiusu pühakirja põhjal moodustavad niisiis kõik ristitud – mehed, naised, ja lapsed – ühtviisi Kristus-Peigmehe Mõrsja ehk Kiriku. Ent täna me oleme Pirita kloostris ning rääkigem eelkõige sellest, missugune ühiskond siin elab.

Kõigepealt tuleb meil küll lahti saada libateabest ning sihilikust laimust, mida meie maal on levitatud viimased 500 aastat, eriti intensiivselt ateistliku okupatsiooni ümmarguselt 50 aastal. Koolides, meedias ja teabeteostes kirjeldati kloostrielu tumedates värvides. Sel taustal on üllatav, et nõ keskmise eestlase libapildile kloostrist andis viimase lihvi film *Viimne reliikvia* – iseenesest väga hea film, kuid Pirita kloostrielu tõepärane kujutamine ei tulnud tegijatel mõttessegi.

Esimese laimulaine produktiks loeksin rahvalikku laulukest *Oh, mis olen vanematel teinud, et nad mind on pannud kloostrisse*; see oli umbes kogu mu teadmine kloostrivärgist, kui ma 1945. a. juunis veetsin oma esimese öö Roomas sealse Pirita kloostri külalisena: olin üliväga rõõmus, et sain kloostrisse varjule! Viimase laimulaine tooteks pean niihästi ETV saadet Padise munkadest, kes torgivad naisnõida tuliste oradega kui ka äsjast EPL artiklit (27.7.), mis väidab, et *tavaliselt tulevad mungaks ja nunnaks inimesed, kelle abielu on purunenud ja kes tunnevad, et elul ei ole enam mingit mõtet. Postimehes* lugesin hiljuti (24.7.) pealkirja: *Pirita kloostris pole nunnal naermine patt*. Ilmselt arvab autor, et muudes kloostrites on. Ja viimaseks: kui ma eile nägin meie uue kloostri raamatu kaant, mõtlesin: midagi peletab, kelgib ja võikab, võigaste võlvide takka. Tõepoolest: kett ja keldrivõlvid kaanel, iseloomustamaks

keskaegset kloostrit – vaadake ise! Jah, niisugune on meie ettekujutus kloostritest. Omalt poolt paneksin sellele ettekujutusele nimeks: *klaustrofoobia eesti moodi*.

Sõna *klaustrofoobia* tähendab haiglast kinnise ruumi kartmist; mulle näib, et keskmine eestlane kujutab ka kloostrit ette mingi vanglana ja kardab seda. Tõepoolest, ladinakeelne sõna *claustrum* tähendabki suletud ruumi. Ei ole siis midagi lihtsamat kui kloostri asutamine: pange oma toa uks lukku ja oletegi kloostris!

Aga kui katsuksime õige selgust saada, mis asi see **ristiusu klooster** tegelikult on? Kuna „on selge, et selle sõna tähendus ei ole eestlastele üheselt selge,“ soovitan lugejaile, et küsiksite kohe, kui tuleb juttu kloostrist, mida teie vestluspartner kloostriks peab. Järvamaal on näiteks laialt tuntud *Kodasema klooster*, olgugi et Kodasemal pole iialgi kloostrit olnud.

Tutvugem esiteks sellega, mis seisab meie postateistlikes teatmeteostes (meil räägitakse küll *postmodernismist*, kuid kuna meil modernismi pole olnudki, rääkigem parem *post-sovjetismist*, antud juhul siis *postateistlikust* libateabest).

Meie uusimad sõnastikud – *Võõrsõnade leksikon* (2000) ja *Võõrsõnastik* (1999) käsitavad sõna **klooster** nii:

VL 2000 munkade või nunnade asula; *munk*: usulis-askeetlikel eesmärkidel maailmast eraldunud kogukonnas (kloostris, mungaordus) elav mees; *nunn*: naiskloostri liige.

VS 1999 munkade v nunnade elupaigaks olev kinnine hoonestu (kirjed *munk* & *nunn* puuduvad).

ENE 1989 ristiusu munkade v nunnade kogukonna organisatsiooniline põhivorm, ka nende ühiselu reeglile vastav kinnine hoonestu.

munk & *nunn*: usulisel eesmärgil erakuna või maailmast eraldunud kogukonnas elav.

Näeme, et meie uusimad leksikonid on põhitähenduse asjus ühel meelel: klooster on **munkade või nunnade eluhoone**. Edasi oleks muidugi hea teada, kes on **munk**. VL-i jär-gi on *ta usulis-askeetlikel eesmärkidel maailmast eraldunud kogukonnas (kloostris, mungaordus) elav mees*; VS-is me kirjet *munk* ei leia.

Meie ainus entsüklopeedia on selgesti **Nõukogude** entsüklopeedia ja deklareeritult usuvaenuline, st usuvaenulikkus pole juhuslik, vaid sihilik. Sama sihilik oli aga ka Villem Reimani, minu kodukihelkonna pastori seisukohavõtt: *Jesuiitid tarvitavad, nagu tuttaw, oma usu väljalaotamiseks kõiki abinõusid, ka niisuguseid, mis nende usu põhjusemõtte vastu käivad*. (Eesti Piibli ümberpanemise lugu, 1890, lk. 20). *Nagu tuttaw* – vean kihla, et õnnis Villem Reiman ei olnud ühegi jesuiidiga ‘tuttav’. ENE-s kõlas see suur tõde nii (1971=1989): *piiritu kuulekuse nõude tõttu ... tohivad nad õigeks pidada kõike kat. kiriku huvides tehtut, isegi surmapattu*. Täiesti ajuvaba. Sellesama artikli alguses teatab ENE: **jesuiidid**, *kat. mungaordu*. Ent jesuiit ei ole ju munk – *erakuna või maailmast eraldunud kogukonnas elav mees*, nagu defineerib ENE teisal (artiklis **munk**). Jesuiidid on küll *ordu*, kuid selle nimi on *Jeesuse Kompanii*, mitte kuidagi *maailmast eraldunud*, vaid sellega algusest peale kuni tänapäevani kibedaid lahinguid löövad mehed. Ei sobi siia ollagi ka ENE definitsioon artiklis **ordu**: *kindlate põhireeglite järgi organiseeritud kinnine, tavaliselt vaimulik ühing*.

Ignaatsiuse asutatud kompanii polnud kuidagi viisi 'kinnine': liik-meksastumine oli ülilihtne. Tõsi küll, samuti väljaviskamine. Sest põhireegel oli kindel, selge ja avalik: kuulekus.

Jesuiit ei ole munk – sellel ordul ei ole ka iial olnud kloostreid: on lihtsalt majad, kolleegiumid vms. Aastatel 1583-1625 oli jesuiitidel Tartus *kolleegium* – maja, kus muide pärast jesuiitide küüditamist alustas tööd Tartu Ülikool. **Kloostrit** neil ei olnud. Küll aga elas aastatel 1931-1940 Tartus viis kaputsiini munk – tõelise munga- ja kloostriordu liikmed sedakorda. Huvitaval kombel ei tulnud kellelegi pähe nimetada **kloostriks** maja, kus need mungad – ja nemad üksi – elasid.

Eks ole – nagu äsja ütlesin – lihtsam küsida, mis tähenduse see inimene, kes kloostrist räägib, sellele sõnale omistab. Mul on hea meel, et k.a. startis Tartu Ülikooli usuteaduskonna juures kirikliku terminoloogia projekt. Loodan, et saame juba lähitulevikus sõnastiku, mis annab asjalikku teavet ka kloostri seonduva kohta.

Asjakohast terminoloogiat oodates teen ettepaneku rääkida **kloostri** asemel hoopis **vaimulikest vennas- ja õeskondadest**. Niisiis mitte *Pirita klooster*, vaid *Pirita õed*, näiteks. Nende uus ehitus ei ole ju kuidagi *kloostri* nägu, õed hoolitsevad külaliste eest, käivad väljas turul, kontsertidel ja oma perekondadel külas – mis klooster see niisugune on? Isegi müüri pole ümber.

Kuidas nimetada siis neid, keda me kipume *mungaks* või *nunnaks* hüüdma? Katoliiklikult seisukohalt vaadates on tänapäevalgi olemas *kloostriordud*, mida võiks *eraklateks* nimetada. Nende tegevuseks on palve, Pühakirja tähendusse süvenemine ja käsitöö – püha Benedictuse **ora, lege, labora** (palveta, loe ja tööta!). Külalisi võetakse küll vastu, kuid kloostrist väljas ei käida jne jne. Eesmärgiks on kristlik täiuslikkus – *kui tahad olla täiuslik, mine, müü maha kõik, mis sul on, jaga vaestele ja tule, käi minu järel!* ütles Jeesus. (vrd Mt 19:21) Ent seesama täiuslikkus on eesmärgiks kõigile kristlastele ning selle saavutamiseks on palju teid.

Katoliku kirik soovitab neile, kes täiuslikkust otsivad, kolme *evangeeliumide nõuannet*: kuulekus, vaesus ja karskus. Nii nagu Jeesus Kristus oli täius